

קואליציית הרמזור בגרמניה יוצאת לדרך עתירת אתגרים

שמעון שטיין | 12 בדצמבר, 2021 | גיליון 1540

לאחר משא ומתן קואליציוני קצר ודיסקרטי נכנס אולף שולץ לתפקידו כקנצלר התשיעי במספר והרביעי מהמפלגה הסוציאל דמוקרטית. שולץ יעמוד בראש קואליציה משולשת, ראשונה מסוגה בתולדות הרפובליקה (ברמת הפדרציה) - "קואליציית הרמזור", על שום צבעי המפלגות המרכיבות אותה. נתוני הפתיחה לממשלת שולץ לא יזכו אותה במאה ימי חסד: הגל הרביעי של הקורונה מכה בגרמניה, וגם בתחום החוץ יאלץ הקנצלר להתמודד עם משבר הפליטים בגבול הפולני-ליטאי. בלרוסי, ועם המשבר בין אוקראינה לרוסיה, המאיים להתדרדר לעימות צבאי. אשר לישראל: בהמשך לעמדת מרקל - שצילה ילווה את הקנצלר הנכנס לפחות בתחילת כהונתו - במצע הממשלה הנכנסת מצוין כי ביטחונה הינו "תפיסת המדינה". כן מודגשות תמיכה במשא ומתן להסדר על בסיס גבולות 67, ביקורת על האיום נמשך על ישראל והטרור נגד אזרחיה, וקריאה לחדול מצעדים חד צדדיים המקשים על מאמצי השלום.

קווי היסוד של קואליציית הרמזור שהוקמה בגרמניה שאפתניים. עדיין, עצם גיבושם הוא הישג לא מבוטל בהתחשב בכך שמדובר בשלוש מפלגות (מרכז שמאל) הפונות לקבוצות שונות באוכלוסייה. מבחינה זו, כל אחת מהשותפות יכולה לרשום לעצמה הישגים בתחומים שעליהם נאבקה במערכת הבחירות. המוטו של ההסכם הקואליציוני - "יתר עוז לקדמה", וכותרת המשנה מציינת את הברית לחופש (עמדת המפלגה הליבראלית), צדק (הסוציאל דמוקרטים) וקיימות (הירוקים). הכוונה אינה לנקוט מדיניות של צעדים קטנים. את היעדר הרפורמות שאפיינו את הממשלה היוצאת אמורה להחליף תוכנית למודרניזציה של הכלכלה/תעשייה ש"כמותה לא ידעה גרמניה במאה השנים האחרונות" (כך הצהיר מנהיג המפלגה הליברלית ושר האוצר).

מבחנה של הממשלה הנכנסת יהיה ביכולתה למצוא איזון בין ההתמודדות עם האתגר האקולוגי/אקלימי לבין המשך השגשוג הכלכלי, שיבטיח את הרווחה שממנה נהנתה החברה בשנות כהונתה של מרקל. הציבור הגרמני עצמו אינו מצפה לשינוי רב מדי, קרי חדשנות מלוות מחירים שיפגעו ברמת החיים, ואינו מוכן לשינוי הפרדיגמטי שיהיה עליו לעבור אם

תבקש הממשלה החדשה לעמוד ביעד העליון של הסכם פריז - עליה של מעלה וחצי בטמפרטורה - ונגזרותיו. חלק מהיעדים שאותם הציבה הממשלה, ביניהם שמונים אחוזים של אנרגיה ירוקה וארבעה עשר מיליון מכונות חשמליות (ארבע מאות אלף כיום) עד סוף העשור, אינם נראים כעת ברי השגה לאור הבטחת הממשלה לקדם תכניות שאפתניות בתחום הדיור, הבריאות אבטחת הפנסיה ועוד נושאים עתירי משאבים. זאת לצד המחויבות לשמור על ריסון תקציבי. לא ברור מה יהיה מקור המשאבים הנדרשים למימוש יעדים אלה. שינוי מדיניות בולט ביחס לממשלה הקודמת, הנושא את חותם "הירוקים", הוא בתחום זכויות האדם ומדיניות ייצוא הנשק. הפרק השביעי במצע נושא את הכותרת "אחריות גרמניה לאירופה ולעולם", והוא יעד שאפתני המהווה הד לדיון הממושך לגבי פרופיל המעורבות הגרמנית בזירה הבינלאומית והשקעת המשאבים בה. למרות תמיכת הציבור בהשפעה גרמנית גדולה יותר, לא קיימת נכונות להגדיל משאבים ומעורבות באזורי משבר, בין היתר עקב משקעים שהותירה הנסיגה האמריקאית מאפגניסטן גם על המעורבות הגרמנית שם.

הקווים שינחו את הממשלה ביחס לאיחוד האירופי ובשורת נושאי חוץ:

האיחוד האירופאי - האיחוד הינו בסיס לשלום ושגשוג כאשר האינטרסים הגרמנים יוגדרו לאור האינטרסים האירופיים (אמירה מעניינת על רקע הדיון שהתפתח בשנים האחרונות לגבי הגדרת האינטרס הגרמני), היעד הוא כינון ברית פדראלית (קרי שמירה על המרכיב המדינתי) אירופית, ובמקביל מדובר בצורך לחזק את מוסדות האיחוד. בהקשר זה, תמיכה בהפיכת הממונה על מדיניות החוץ והביטחון לשר החוץ של האיחוד, ובמקביל, חזרה על תמיכת גרמניה בצורך לקבל החלטות בנושאי חוץ וביטחון ברוב יחסי במקום בקונצנזוס, הכובל את ידי האיחוד במישור הבינלאומי (הסיכוי למימוש יעדים אלה בנסיבות הקיימות בפנים בהיחוד אינו רב). הבעת תמיכה בנחישות הנציבות של האיחוד לשמור על שלטון החוק (יותר מרמז לתמיכת הממשלה בנקיטת צעדים נגד פולין והונגריה, הקוראות תיגר על עליונות החוק האירופאי ופועלות לפגוע בעצמאות מערכת המשפט). החתירה ל"ריבונות אסטרטגית" תאפשר לאיחוד לפעול עצמאית וכך להקטין את תלותו ופגיעותו בתחומים אסטרטגיים – אנרגיה, חומרי גלם וטכנולוגיות דיגיטליות, וכן להיות שחקן בזירה הבינלאומית. הממשלה הנכנסת ויתרה על תמיכה בהקמת צבא אירופאי, לטובת תמיכה בשיתוף פעולה בין הצבאות הלאומיים. על רקע התמיכה בחיזוק היחסים עם צרפת (שם יערוך שולץ את ביקורו הראשון, כקודמתו). יהיה מעניין לראות האם שולץ ימשיך לתמוך בגישה האינקלוסיבית של מרקל שהעדיפה פשרות כדי לשמור על המסגרת של עשרים ושבע החברות, או שמא יטה לצידו של הנשיא עמנואל מקרון, התומך בגישה האקסקלוסיבית קרי, קידום תהליך האינטגרציה עם אותן מדינות המוכנות לכך בתחומי חוץ וביטחון.

ארצות הברית - למרות חששות מוקדמים מפני שינוי מדיניות, הקואליציה הנכנסת הפתיעה בהדגישה את השותפות הטראנס אטלנטית ונאט"ו כנדבך מרכזי בביטחון גרמניה, את הידידות עם ארצות הברית כנדבך מרכזי בעשייה הבינלאומית, ואת רצונו של האיחוד האירופי להשתתף בגיבוש עמדה משותפת לגבי קידום היעדים המשותפים - הגנה על הסדר הליבראלי, נושאי אקלים, אינטליגנציה מלאכותית ותאום מדיניות מול סין.

סין - את היחסים מול סין יש לעצב על בסיס שותפות, תחרות ויריבות, תוך שמירה על זכויות אדם וכיבוד החוק הבינלאומי. כביקורת על מדיניות מרקל כלפי סין, הממשלה הנכנסת קוראת ל"אירופאזציה" של המדיניות. בצד המשך התמיכה במדיניות "סין האחת" מובעת תמיכה בהשתתפות טאיוואן בארגונים בינלאומיים ובשיתוף פעולה עימה. מודגש האינטרס בפיתוח הקשר במרחב האינדו-פאסיפי. התלות הכלכלית הגרמנית בשוק הסיני תאלץ את הממשלה לאזן בין הצורך להגן על אינטרסים כלכליים, לבין הביקורת על סין בנושאי זכויות אדם.

רוסיה - מצע הממשלה הנכנסת כולל קריאה למדיניות משותפת וקוהרנטית של האיחוד לגבי רוסיה, תוך נכונות לדיאלוג קונסטרוקטיבי כדי לקדם יחסים יציבים ומלאי תוכן. כן נכללת קריאה לרוסיה לחדול מהמאמץ לערער את יציבות אוקראינה.

טורקיה - במצע מצוין היות טורקיה שכנה של האיחוד האירופי וחברה בנאט"ו, קרי האילוצים שיש להביא בחשבון בקביעת מדיניות כלפיה. מובהר כי אין בכוונת האיחוד לפתוח פרקים נוספים כמו גם לסגור פרקים שכבר נפתחו במשא ומתן לגבי צירוף טורקיה לאיחוד - אמירה העלולה לגרור תגובה מצד הנשיא ארדואן, שגם אם השלים עם היות צירוף טורקיה לאיחוד לא ריאלי, עדיין מוחה על כך תוך הפעלת סחטנות בנושא הפליטים, למשל.

שלום ויציבות במזרח התיכון - לגרמניה אינטרס "מרכזי" באזור, והיא מעוניינת לפתח את היחסים הבילטרליים כמו גם לקדם את היחסים בין מדינות האזור עצמן. במצע הממשלה הנכנסת נכללת דרישה להמשך תהליכי דמוקרטיזציה באזור, וכן שאיפה לקדם "שותפויות אקלימיות" עם שותפות נבחרות בתחום החדשנות הטכנולוגית (פוטנציאל לשיתוף פעולה ישראלי-גרמני, כמו גם אזורי). על רקע מה שמתואר "כקטסטרופה הומניטרית" בסוריה ובתימן כולל המצע התחייבות להושטת סיוע "ברמה גבוהה" והצהרה בעד המשך "תהליך ברלין" ומאמצי האו"ם להשגת שלום בלוב. היחסים עם שכנותיה הדרומיות של האיחוד

מתוארים כ"אינטרס מרכזי", אך לא ברור כיצד זה יקודם עקב היעדר משאבים ותשומת לב ראויה מצד האיחוד.

איראן - בהמשך למדיניות הממשלה הקודמת, מובעת תמיכה בחזרה להסכם הגרעין, שפירושו מילוי ההתחייבויות השותפות לו. כן מודגשת קריאה לאיראן למלא את התחייבויותיה לסבא"א. מצוין כי ההתנהלות האיראנית - האיום על ישראל, תכנית הטיילים, המדיניות האזורית האגרסיבית והתמיכה בפעילות טרור - מסכנת את השלום והביטחון ולכן חייבת להיפסק. לא נפקד גם מקומה של ביקורת על מצב זכויות האדם באיראן וקריאה לשחרור עצירים פוליטיים. במצע מוזכר עניין לקדם צעדים בוני אמון ויחסים בין איראן לשכנותיה במפרץ, יחד עם שותפים באזור - משימה המחייבת יתר מעורבות מצד גרמניה והאיחוד האירופי.

ישראל - בהמשך לעמדת מרקל, במצע הממשלה הנכנסת מצוינים ביטחון ישראל כ"תפיסת המדינה" ותמיכה בקידום פתרון שתי המדינות באמצעות משא ומתן על בסיס גבולות 67. כן מובעת ביקורת על האיום הנמשך על ישראל והטרור נגד אוכלוסייתה. עוד מוזכרת קריאה לחדול ממעשים חד-צדדיים המקשים על מאמצי השלום, ביניהם הבניה בהתנחלויות, המנוגדת לחוק הבינלאומי. (סוגיית זכויות האדם וכוונת ממשלת ישראל להנהיג מדיניות ייצוא נשק אקטיבית יותר מקודמתה עלולים להפריע ליחסים הבילטרליים). אשר לפלסטינים, הם נקראים להימנע משימוש בכח לסוגיו ולפעול לקידום של דמוקרטיה, שלטון החוק וזכויות אדם. בכוונת הממשלה הנכנסת להגיש סיוע מבוקר לאונר"א כדי למנוע שימוש לרעה בכספים. הנורמליזציה בין ישראל למדינות ערביות זוכה לברכה, ובצידה ביקורת על הניסיונות "שאינם נעדרים מוטיבציה אנטישמית" לגנות את ישראל באו"ם.

חיים יהודים, מאבק באנטישמיות ושימור זיכרון השואה - בצד קידום יוזמות שישקפו את מגוון החיים היהודים (בגרמניה מציינים השנה 1700 שנות נוכחות יהודית), מצע הממשלה הנכנסת כולל התחייבות להיאבק באנטישמיות על כל ביטוייה, כולל באמצעות חיזוק מוסד שבראשות הממונה על המאבק באנטישמיות. כן כולל המצע כוונה להעשיר את תכניו של יום הזיכרון לשואה, לחזק את החינוך בנושא השואה ולפעול לדיגיטציה של החומר שנאסף בנושא השואה.

לסיום: הסכמים קואליציוניים והצהרות כוונות אינם מחייבים משפטית. לא אחת, עיון במצעים בתום תקופת כהונה מגלה סטיות מהכוונות הראשוניות שהינן פרי האילוצים והנסיבות המשתנות, הפנימיות והחיצוניות. מהאתגרים שבפניהם ניצבת ממשלת גרמניה הנכנסת, בעיקר אתגר האקלים, נגזר שינוי פרדיגמטי שמימושו יחייב שינויים כלל מערכתיים אשר יוציאו את החברה הגרמנית מ"מרחב הנוחות" שבו היא שרויה. המדד להצלחה יהיה בעת הטלת הפתק בקלפי, בסיום תקופת כהונתה של הממשלה החדשה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט